

יומא דנשמתא

הנה"ק רבי עקיבא מפראנקפורט זי"ע

יומא דהילולא י"ד אייר – פסח שני (שנ"ז)

מנהג מופלא וענין נגבש נהג הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע בעת שהיה צריך לדבר ישועה, קטון כגדול, והוא לנדב צדקה לעילוי נשמתו הטהורה של **"החסיד הגי'מ עקיבא מפראנקפורט זי"ל"**, אשר ממנו התחילו הקופות, אשר צויה להתנדב לנשמתו בכל עת צער וצרה רח"ל ויושועו על ידי זה, כפי שכותב נכדו הגי'ר שלמה סופר זצ"ל בספר 'חוט ממשלוש', ומעיד: "כאשר עודנה מתנדבים גם בני משפחתנו היינו על פי שניהג דקני בעל חתם סופר זצ"ל" (שם, מהדור"ח תשי"ס עמ' קז).

דומה לכך מובא גם ברשימות הגי'ר יצחק ווייס מווערבוי זצ"ל בוה"ל: "תלמיד מובהק אחד מתלמידי החת"ס זי"ל אמר בשם החת"ס זללה"ה, שהיה גיגיל לומר **שטוב לנודו למצוא אבדה ולהצלחה לעילוי נשמתו של הגאון הקדוש רבי עקיבא מפראנקפורט זללה"ה**" (נאמן כתב ח"ב אות תתמז).

סגולה בדוקה זו, להצלחה ולמצאת אבידה, נתפשטה במשך הדורות בתפוצות ישראל, ורבים ראו בה גדולות ונפלאות לאחר התנדבים מעות לצדקה לטובת נשמתו של האי גאון וקדוש רבי עקיבא גינצבורג זי"ע, שנודע גם בכינויו 'רבי עקיבא מפראנקפורטער' על שם עיר מגוריו, בה התגוסס שמו לתפארה, בהיותו משמש כאחד מנושאי דברה ודרשניה, החל משנת שי"ח עד ליום פקודתו בשנת שני"ז לפ"ק.

אולם, עם כל זה, ולמרות שבדורו הועד עליו "בפי כל, שהיה **גדול הדור ועניו וחסיד דרשן הגדול מים עד ים... והיה אחד מהגדולים שעליהם עומד העולם**", ככתוב בפתח הקונטרס 'זכר צדיק' (נדרשת הספד אשר נשא עליו גאון ישראל וקדושו המהר"ל מפראג זי"ע. ראה להלן), וכן מתואר על שער ספרו 'תחינות בכל יום' (באלו שנים) **"אב בחכמה, ונודל מכל בני דורו הוא"** - הרי מעטות הדיעות אודותיו ואודות משפחתו לבית אבותיו, וגם זה המעט שנמצא לוטה בערפל, ורובן נשכחו או נעלמו במרוצת הדורות. על כן ייזכר לטוב ההנה"ק רבי יו"ט ליפמאן ראקאו שליט"א רב ביהמ"ד 'היכל התורה' בלונדון וע"א, שליטת נפזרים, פרטי תולדותיו, ואספם לא מקום אחד, והי"ל בספר הקובץ בשם 'למטה משם' - בו נקבצו ונבאו פרטים למשפחת בית אבותיו ורבותיו של מרן החת"ס זי"ע בעיר מולדתו פפד"מ (נדפס בסיוע יעזרה למשה, לונדון תשס"ב), והוא היה לנו לעינים.

תולדותיו ובית אבותיו:

רבינו עקיבא נולד בסביבות שנת ה'ר"פ בעיר ניישא (נו"ס)² בארץ אשכנז, לאביו הרבני המופלג רבי יעקב בן בנו של הפייטן רבי עקיבא ב"ר אלעזר, חוסר מגוע 'יראש כל הגולה' רבי מעי' המעניין כהן ונשיא מאובן ישן, שהיה מיוחס כהונה דור אחר דור עד אחרון הכהן (מגילת יוחסין משפחת מהר"ל מפראג לר"מ מערס, ולשונו שם: "כך שמעתי מאנשי אמונה מבני משפחתנו").

בהגיעו לפרק הכוונה, לקחו הגביר המפורסם רבי שמעון גינצבורג מק"ק פראנקפורט-דמיין לחתן לבתו הבכירה הרבנית עליה ע"ה. לאחר מותה, בשנת שני"ז לפ"ק, נשא בזיווג שני אותה הרבנית ורומעט (גרמט) - ע"ה - שנפטרה בשנת שע"ט לפ"ק³. על תולדותיו אחרי - ידוע לנו מן ובת, הלא המה: "הדיין המובהק... החסיד ועניו הרב ר' יהודה [ליב] זלה"ה"⁶; ואשת הגי'ר יהודה יידל זצ"ל אב"ד גלוגא רבתי.

חותנו, רבי שמעון, יצא שמו לתהלה בתורה וגדולה שהתאחדו על שלחנו, בהיותו 'יחס חרשים וכו' דעת, למדן, נדיב ועניו מאוד, ובאמצעות המסחר שניהל מחוץ למדינתו עלה למעלה ראש "והתעשר בכמה פעמים מאה אלפים ורובים" - אשר לפי דעות בן דורו הגי'ר דוד גאנז זצ"ל מפראג בספרו 'צמח דוד' (אות שמו): "לא היה עושר גדול ורב כמוהו בדורות הגי'ר יהודה יידל זצ"ל אב"ד גלוגא רבתי".

עוד מסופר בשבחו, שעל אף עושרו המופלג והמהלכים בין שרי המלוכה, לא גבה לבו "ולא פנה אף פעם לעזרת ערכאות של כריס"ם. גם בשעה שאיזה יחידים רצו להחוס את הונו, סירב בהחלט לפנות אל עזרת השלטונות, שהיו מעניקים לו סעד והיו עושים כרצונו בכל אשר היה דורש מהם (ראה שו"ת הרמ"א סי' צא, על ד"ת בין רבי שמעון לעופשי ואנשי רבו). אהבה בלי מצרים רחש רבינו עקיבא כלפי חותנו הנגיד. כל ימיו אשר חי התפאר בו וצירף את שמו לחתימתו, וכשנפטר נשא עליו נהי וקניה המתחלת: "ציון האל השאלי" ומלאה בגאון אלה ונגועים אילו, וכולה שיר כבוד ויקר לזכרו (תפרסם להאזנה בקובץ 'מן הגונים' ירושלים תשכ"ז, עמ' 67-69).

דרש רבי עקיבא

עוד בימי נעוריו העתיק רבינו אהל אפדנו, אל תוככי העיר הגדולה לאלקס מפראנקפורט שבמדינת אשכנז, בה היתה קהילה נכבדה ועתיקת יומין. קם החל את לפעול ולהפעיל לטובת הציבור, תחילה בתור שו"ב, מלאכת קודש אשר קיבל על עצמו ברוב טובו, לאחר שרצה לעזור לאלמנת דודו, שהיה שו"ב בעיר זו ונטר בדמי ימיו ועזב אחרי לאחיות אלמנה לגמולה וארבעה יתומים, לא לקח עליו משרת דודו והכניס את היתומים לביתו, לא להם ללך צרכם והפסיק ממלאכת שו"ב⁸. בשנת שני"ד לערך, בהיותו בן שנים, נטרוף אל "בני הישיבה" - המתביתים בה למדו גאונים מפורסמים יושבי על מדין, מהם יצאה דבר ה' זו הלכה אל כלל ישראל - ואז התחיל אורו לזרוח.

ראשי הקהלה ראו בו איש מורס מעם, אשר ברב חילו מסוגל לעזור כל העם לעבודת ה' ולקדוק במצות, ולהליכ הנפש ליראת ה' ולהשקית היצר הארור לאיש ואיש, ומינהו לעילוי לדרוש ברבים מעורף מאורי.

בספרי דברי הימים מתואר איך שנתן ה' את חינו בעיני כל שומעיו, ויעש מעטמיים לאוזן שומעת ותוכחות חיים, ותוכס רצון אהבה לנחן חן ונשפה לנאמנים, עד כי בשנת של"ז נמנו וגמרו כל אנשי הקהלה בצירוף האלופים לתת לו לצמיחת את

המסורה ו'וטעמי המסורה' (נדפסו בשנת של"י) בנוגע לימוד חכמת המסורה שנתשל מאור בזמנו: "יומעיטס הם אשר לבס אל חכמת המסורה נוטה, אף כי היא חכמה מפוראה, אם מצד העצלות או מצד שאינו בממצא פירוש מספיק בזה, על כן רבים לא יחכמו... אך לא אחיד אמרי קודש מבוצינא קדישא **מורי ורבי מו"ה עקיבא מפראנקפורט זצ"ל** מלא נדישא, אשר בצלו חמדתי וחכמת המסורה גם כן ממנו למדתי, וגם כמה כוונות, על מסורות גדולות וקטנות".

מכתביו וחיבוריו נשארו פויטס וקייט על מר מצבו של כלל ישראל, בנוסף לאני חיבורים שדפסו, הלא המה, האחד: **"תחינות בכל יום, לאל נורא ואיום"** - הכולל שירים ופיוטים לכל יום. והשני: **"זמירות ותשבחות לשומרינו"** - ליום השבת, שדפס בעיר באול על ידי תלמידו הבעל-שם מוורימייזא, בשנת שני"ט, כשנתיים לאחר התשלכות רבו הגדול.

בשער החיבור מתאר תלמידו המו"ל את חשיבות ורב תוכנו של הספר: **"בהיות כי למראה עיני שפסתי כי אילו התחינות אלמלא יסדם אחד מהמהמוני, היה מן הראוי להביאם אל הדפוס, כאשר בתחילה דבר אל העצם מעצמי ואל האברים אבן נגף... והם מיוסדים על אדני פז. על אחת כמה וכמה שהיה מחברם יושב בשבת בתכומים אב בחכמה... אשר עשה דבר שלא קדמו אחר..."**.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

"עשר תעשר" = "מזלך"

עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו' (דברים יד, כב). "שמעתי בילדותי בשם הגאון מו' עקיבא ר"י ואב"ד דק"ק פראנקפורט, שרצ"ל עשר תעשר, היינו המעשר מתבית תעשר, שהוא מזלך, והיינו שהמלך מהקב"ה גמל ברחמי ובחסדיו אשר נתן לך את כל תבואת זרעך היוצא שנה שנה תעשר. שו"ת איתן האורח"י להגיר אברהם הכהן רפאעל זצ"ל מלוב (קו"א עמ' נח)

- לא בכדי זכה להיקרא בתואר הנשגב **"רבי עקיבא בעל הנס"**, כפי שמצאנו במקורות אחדים. ראה 'כלילת יופי' להגרמ"ן דעמביצער זצ"ל (ח"א, עת): "ולאלה אנשי מופת אשר קמו בתוך בני ישראל מן השדרים אשר רוח ד' נוססה בהם לפעול ישובות בקרב הארץ על ידי תפלתם וא ע"פ קבלה מעשיות, היו נגלים לתת להם הכינוי 'בעל נס' או 'בעל שם', כמו רבי מאיר בעל נס הידוע, **ורבי עקיבא בעל נס** מפראנקפורט...". אמנם לא מצאנו בפרטות אם על שם איזה סיפור או מקרה זה לתואר מופלא זה. מה גם שברוב ספרי קורות הדורות אינו נזכר בשם זה, וצ"ב.
- נכראה מחתימתיו "רבי עקיבא נישא במוה"ר יעקב". או היתה זאת מקום מולדת אבותיו.
- ככתוב על מצבת חתנו רבי שבתי זצ"ל בעיר פראג (גל-עד סי' עז).
- על מצבתו נחרת ע"י בעלה: "... לא אלה אבכה ואייללה, אשתי המהוללה בחמה משולה, הרבנית מרת **עלה** בת ר' שמעון ז"ל, נפלה ממני יום ב' אלול שני' ג' (אבני זכרון רשימות מצבות ק"ק פפד"מ, מהרב מרדכי הלוי הורוויץ ז"ל, מספר 336).
- וכך נחקק על גבי אבן מצבתה (שם, מספר 480): "הרבנית **ורומט גינצבורג**, קברת ציון מצבת האשה החשובה הניצבת תבנית הילן מחושבת לאלקי ואדם נאהבת, החסיד' החיבת מרת ורומט בת הקצין ר' שמעון ז"ל אולמא, נפטרת י' ג' י"א ניסן שע"ט תצב"ח בג"ע א"ס".
- מפנקס רשימות חסדיו יזכור 'מעמארבון' דק"ק פפד"מ. וכך כתוב על לוח מצבתו: "כמו מ' הרב **יהודה** בן מהר"ר **עקיבא** זצ"ל. איכה יכה לבו כי יהודי יפ"פ בתם תם חסד גבר בר אמים מים לתלמידיו גבר בר שר שר בגן עדני, אי חסיד ואי עניו ולו ש...". וכן נפטר בר"ש הקבר ר"י ז"ל אלול שפ"ג.
- רבי שמעון זה, הוא ראש שושלת בית אבות משפחת גינצבורג רבת הענפים. הוא היה מחותנו של רבינו הרמ"א זי"ע (בנו רבי אליעזר היה חתן הרמ"א). מבני בניו ידוע לנו על הגאון רבי יעקב גינצבורג זצ"ל מפרעידבורג - רבו של בעל התוס' יו"ט זי"ע (וע"ע באוצר הגדולים בערכו, ח"ט אות תרסד).
- מתוך כתב על משרת שו"ב שכתב בעצמו בפנקס הקהל פפד"מ (דף כז ע"ב, עליו חתם בשם: **"עקיבא בן החבר ר' יעקב שליט"א ניישא"**) עולה שמהכנסות דמי השחיטה ניתן לו רק מחציתו, אבל "שכר על הקבלות", והיינו השכר שקיבל בעד תעודות השו"ב אשר העניק, היה כולו שלו.
- כדא' במכילתא פ' תצא (פסוקים בחודש השלישי): "כשאתם זוכים אתם מוטים לבבנו, ויחזי אתם זוכים אתם מוטים לחבובי, ואמנם כך היתה גם דרכו בקודש של החת"ס זי"ע, למנות ולחברנה בכל דרשותיו בשמי' בין המצרים (ראה 'תורת משה' פ"ר דברים, וכן ידועות בענין זה, ושם בשער יוסף' ז"ל גא).
- ברוב הספרים לא צוין יום פטירתו. יש שכותבים ב"ד מרחשוון. אנו תמכנו יחד ע"פ ספר יצנת קדושים לר"ט איגנשטאט (פטריבורג תרנ"ז, עמ' 189), וז"ה באוצר הגדולים (ח"ט עמ' לב) שכתבו י"ד אייר. ואמנם כן מסתבר אולי מדרשת ההספד של מהר"ל מפראג זי"ע אותה נשא ביום ב' י"ד אייר שני', ככתוב על שער הקוץ היל, שהיה בעצם ימי השבעה לפטירתו.
- אודותיו ראה מ"ש במדורנו גל' שכו [בהרחבה בקונטרס 'שנות אליהו' שבסו"ס 'רנת דודים' שצוין שם].

תית' ליה משמאי אלא צוורא ברוך הכשרון ה"ה בעריש ווייס נ"יו מברקלין נ"י. נשפט סופר מהיר עדך רובו ככולו של מאמרנו הנוכחי בטוב טעם ודעת. **כה לחי**

